

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی

The Current Pattern of Integration of Well-Being in The Curricula of Second Year Elementary Students

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۱۰؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۳/۳۱

M. ShahJavan H. momenimahmouei (Ph.D)
M. Aali (Ph.D) T. Fallah (Ph.D)محبوبه شاه جوان^۱ حسین مومنی مهمویی^۲
مرضیه عالی^۳ تورج فلاح مهنه^۴

Abstract: The purpose of the current research was to investigate the current pattern of integration of well-being in the curricula of second year elementary students. This research was conducted with a qualitative approach using a data-based method. The statistical population included all the teachers of the second period of primary school who were selected through purposeful criterion-based sampling. The data was obtained through semi-structured interviews with sixteen teachers of the second year of primary school in Isfahan Education Department. In order to analyze the data, open, axial and selective coding method were used. Lincoln and Cuban criteria were used to ensure validity and reliability. The results of the research revealed twenty-seven key concepts, which in the form of a paradigm model include the weakness of the scientific view of well-being in the curriculum as a central category and causal conditions (improper curriculum design and compilation, non-scientific view of well-being in curriculums and weak needs assessment), contextual factors (family and social background, school cultural context, peers and friendship groups and communication and interaction platforms), facilitating intervention conditions (leisure opportunities, vitality in school and hope for the future), limiting intervening conditions (family, organizational and individual challenges), strategies (renew planning approach, proper implementation of curricula, improvement of acquired curriculum areas, curriculum school-oriented and parents' curriculum) and consequences (academic boredom and lack of attention to well-being) were organized.

Keywords: welfare, curriculum, second grade, data theory

چکیده: هدف مقاله حاضر بررسی الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی است. این پژوهش با رویکرد کیفی و با روش داده بنیاد انجام گرفت. جامعه آماری شامل کلیه معلمان دوره دوم مقطع ابتدایی که از طریق نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاک محور انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با شانزده نفر از معلمان دوره دوم ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهر اصفهان به دست آمده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شد. برای تأمین روایی و پایایی از معیارهای لینکن و کوبا استفاده شد. نتایج پژوهش نشان‌دهنده بیست و هفت مفهوم محوری است که در قالب مدل پارادیمی شامل ضعف نگاه علمی به بهزیستی در برنامه درسی به عنوان مقوله محوری و شرایط علی (طراحی و تدوین نامناسب برنامه‌های درسی، نگاه غیرعلمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی و ضعف نیازسنجی)، عوامل زمینه‌ای (خانواده و بستر اجتماعی، بافت فرهنگی مدرسه، همسالان و گروه‌های دوستی و بسترهای ارتباطی و تعاملی)، شرایط مداخله‌ای تسهیل‌گر (امکانات اوقات فراغت، نشاط در مدرسه و امید به آینده)، شرایط مداخله‌گر محدودکننده (چالش‌های خانوادگی، سازمانی و فردی)، راهبردها (تجدید رویکرد برنامه‌ریزی، اجرای مناسب برنامه‌های درسی، بهبود زمینه‌های برنامه درسی کسب شده، برنامه درسی مدرسه محور و برنامه درسی والدین) و پیامد (دلزدگی تحصیلی و عدم توجه به بهزیستی) سازمان یافت.

کلیدواژه‌ها: بهزیستی، برنامه درسی، دوره دوم ابتدایی، نظریه داده بنیاد

۱. دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران

shahjwanmhbw192@gmail.com

۲. دانشیار مطالعات برنامه درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران

momenimahmouei@yahoo.com

m.aali@ut.ac.ir

۳. استادیار فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی، تهران، ایران

turaj.falah@gmail.com

۴. استادیار مطالعات برنامه درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران

مقدمه و بیان مسئله

ارتقا کیفیت زندگی و بهزیستی در سطوح مختلف از موضوعات و دغدغه‌های روبه رشد جوامع جهانی در سالیان اخیر بوده است (سازمان بهداشت جهانی^۱، ۲۰۱۷؛ کاستلی و مکلی^۲، ۲۰۱۸). سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی را به‌عنوان ادراک و فهم فرد از موقعیت او در زندگی، در زمینه‌ای از سیستم فرهنگی و ارزشی، همراه با اهداف، استانداردها، انتظارات و علاقه‌مندی‌های فرد تعریف می‌کند، همچنین اضافه می‌دارد که کیفیت زندگی مفهومی گسترده است که به شکلی پیچیده تحت تأثیر سلامت جسمانی، حالت روان‌شناختی، سطح استقلال، روابط اجتماعی و رابطه شخص با افراد مهم در زندگی او قرار می‌گیرد (گراسیا و همکاران^۳، ۲۰۱۷). در همین راستا رویکردهای روانشناسی نیز در دهه‌های اخیر دچار تغییراتی شده است و مفاهیم جدید در حوزه روانشناسی بر روانشناسی مثبت تأکید دارند (جنگی، شریفی و قاسمی، ۱۳۹۴).

روانشناسی مثبت از مؤلفه‌هایی است که پس از جنگ جهانی دوم و به دنبال انتقاد از توجه بیش از اندازه به جنبه درمانی روانشناسی مورد توجه قرار گرفت روانشناسی مثبت^۴ بود. به عقیده سلیگمان و میهالی^۵ (۲۰۰۰) روانشناسی مثبت مطالعه علمی عملکرد مثبت انسان و شکوفایی در سطوح بیولوژیکی، شخصی، ارتباطی، نهادی، فرهنگی و جهانی زندگی است. پارک و پترسون^۶ (۲۰۰۸) روانشناسی مثبت را به‌عنوان مطالعه علمی آنچه که زندگی را به بهترین شکل می‌سازد تعریف می‌کند. عبارت «زندگی که ارزش زیستن داشته باشد» بارها توسط سلیگمن و میهالی در توصیف روانشناسی مثبت بیان شده است و این خود نشان‌دهنده اهداف این حوزه در راستای دستیابی به حس زندگی مطلوب است (میهالی، ۲۰۰۶). روانشناسی مثبت پدیده‌های روان‌شناختی را در سطوح مختلف مدنظر قرار می‌دهد و به مطالعه تجربیات انتزاعی مثبت، ویژگی‌های شخصیتی مثبت و نهادهای مثبت می‌پردازد و معتقد است برخلاف هیجان‌های منفی که بار و ذهن مردم را محدود می‌نماید هیجان‌های مثبت، ذهن انسان را فعال نگاه می‌دارند، که

1. World Health Organization
2. Cratsley & Mackey
3. Gracie Et Al
4. Positive Psychology
5. Sligman & Mihaly
6. Park & Peterson

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی خود موجب بالا رفتن توانایی انسان می‌شود (آمسترانگ^۱، ۲۰۰۸). بر اساس تعریف روانشناسی مثبت، نوع نگرش و عادات روزمره مردم بر زندگی آن‌ها تأثیر مثبت خواهد داشت. مطالعات نشان می‌دهند خوش‌بینی و مثبت‌اندیشی، امید به زندگی و تغییر شرایط در جهت مثبت را به همراه خواهد داشت. روانشناسی مثبت که از آن با عنوان روانشناسی مثبت‌گرا، نیز نام‌برده می‌شود در اکثر مواقع با مثبت‌اندیشی اشتباه گرفته می‌شود. چراکه روانشناسی مثبت، نگاهی علمی و توصیفی از تحقیقات ارزشمند علمی برای بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها است و مثبت‌اندیشی صرفاً توصیه‌هایی مثبت و جذاب در این زمینه (ایگبرت و برندیاران^۲، ۲۰۱۴).

همگام با ظهور و بروز روانشناسی مثبت‌گرا در دهه اخیر، تغییر و تحولات گسترده‌ای در زمینه‌های علوم رفتاری، آموزش و پرورش صورت پذیرفت و مفاهیم عمده رویکرد روانشناسی مثبت‌گرا مطرح شدند. یکی از عمده‌ترین مؤلفه‌های این حوزه، بهزیستی نام داشت که هدف خود را سازگاری، اعتمادبه‌نفس، شادکامی و ویژگی‌هایی از این قبیل قرار داده است و از آنجایی که در نظام آموزشی بخش عمده‌ای از اهداف متوجه این موارد است یکی از اهداف مهم و اساسی نظام آموزشی نیز قلمداد می‌شود (معصوم پرست، زارع، خوئینی‌ها و مرادی، ۱۴۰۰). بهزیستی در برداشت کلی به احساس مثبت و رضایتمندی عمومی از زندگی است که شامل خود و دیگران در حوزه‌های مختلف مانند فردی، تحصیلی، خانواده‌ای و غیره می‌شود و افراد با احساس بهزیستی بالا، بیشتر هیجانات مثبت را تجربه کرده و از حوادث و اتفاقات پیرامون خود ارزیابی مثبت دارند (مایرز و داینر^۳، ۲۰۱۸). همچنین سطوح بالاتر بهزیستی با مشارکت، تعهد، تعامل و پیشرفت تحصیلی نیز همراه است (کادیمی و همکاران^۴، ۲۰۱۶). بهزیستی همان‌طور که اشاره شد ابعاد مختلفی همچون روان‌شناختی، ذهنی، تحصیلی و اجتماعی دارد.

بهزیستی روان‌شناختی از جمله مفاهیم مورد توجه در روانشناسی مثبت‌گرا بوده که به معنی عملکرد بهینه انسان است (فریش^۵، ۲۰۰۵). ساگون و کارولی^۶ (۲۰۱۴) بهزیستی روان‌شناختی را

-
1. Armstrong
  2. Egbert & Barandiaran
  3. Myers & Diener
  4. Cadime Et Al
  5. Frisch
  6. Sagone & Caroli

عبارت از سلامت روان می‌دانند که فرد را به مقابله با فشارهای مختلف زندگی و تنظیم آن‌ها به یک روش قابل قبول توانمند می‌کند. یکی دیگر از عواملی که در دسته انواع بهزیستی قرار می‌گیرد. بهزیستی ذهنی است. بهزیستی ذهنی سازهای چندبعدی است که تجارب عاطفی مثبت و رضایت از زندگی و فقدان حالت‌های عاطفی منفی را نشان می‌دهد؛ عاطفه مثبت نشان‌دهنده این است که شخص تا چه حدی احساس خرسندی و رضایت دارد در مقابل عاطفه منفی نشانگر ناراحتی و احساس‌های ناخوشایند و نامطلوب است (عالیپور، عباسی میردریکوند، ۱۳۹۷).

بهزیستی اجتماعی به معنای سازگاری و تلفیق درونی و برونی شخص با اعضای جامعه و دنیایی است که در آن زندگی می‌کند (رضائیان و لشنی، ۱۳۹۴). به عبارتی بهزیستی اجتماعی، به چگونگی عملکرد انسان در رابطه اجتماعی و چگونگی تفکر وی از اجتماع است و به تطابق و سازگاری فرد با محیط پیرامونش اشاره دارد (صبحی قراملکی، پورعبدل و سجادپور، ۱۳۹۸). بهزیستی اجتماعی را شامل مؤلفه‌هایی همچون تفکر، احساسات و رفتار فرد است و در مجموع نشان‌دهنده رضایت یا عدم رضایت فرد از زندگی و محیط اجتماعی‌اش است (کینزا، ۲۰۰۶). بهزیستی تحصیلی، گونه‌ای دیگر از انواع بهزیستی است. بهزیستی تحصیلی را به‌عنوان نگرش فراگیران به تحصیل در نظر می‌گیرند (شفیعی و برهمت، ۱۳۹۹). این نگرش در چهار بعد معنا پیدا می‌کند، نگرش کلی به زندگی تحصیلی، نگرش به استاد، نگرش به همسالان و نگرش به سازمان و ساختمان محل تحصیل (بلیف، گاس، فراین و دامما، ۲۰۱۲).

مرور پیشینه پژوهشی در زمینه حوزه موضوعی نشان‌دهنده تأثیر ابعاد بهزیستی بر عوامل مختلفی همچون تاب‌آوری تحصیلی و جذابیت فرآیند یادگیری (شفیعی و برهمت، ۱۳۹۹)؛ سازگاری تحصیلی (شالیان، ۱۴۰۰)؛ باورهای فراشناختی و سلامت روان (نصیرزاده و نرگسیان، ۱۳۹۸)؛ خود پنداره و شادکامی دانش‌آموزان (پورقاز، توماج و توماج، ۱۳۹۹)؛ هدف‌گرایی تحصیلی و (سهرابی و قلمی، ۱۳۹۸)، حل مسئله اجتماعی و سلامت اجتماعی (نظامی رنجبر و کیوان کاکابرایی، ۱۳۹۸)؛ خودمهارگری دانش‌آموزان (سوزنی، افشاری نیا، حسینی و امیری، ۱۴۰۱) است.

1. Keyes
2. Belfi, Goos, Fraine & Damme

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی سنین دبستان برای کودکان، به‌عنوان سنینی شناخته می‌شوند که پایه‌ریزی شخصیت افراد در بزرگسالی در این سنین روی می‌دهد (جعفری و همکاران، ۱۴۰۱ و ادیب‌منش و صدر، ۱۴۰۰). لذا توجه به بهزیستی و مسائل شخصیتی دانش‌آموزان در هر جامعه‌ای موجب پرورش افرادی می‌شود که در آینده قادرند امور مختلفی را به دست‌گیرند و جامعه خود را با شایستگی اداره و هدایت نمایند (نظامی رنجبر و کاکابرابی، ۱۳۹۸). از این رو توجه به بهزیستی در برنامه‌های درسی تثبیت‌کننده آن در شخصیت و روال زندگی فراگیران است. با توجه به آنچه گذشت مشخص کردن نحوه توجه به بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران در مدارس و بافتی که بر بهزیستی دانش‌آموزان در ابعاد تحصیلی، روان‌شناختی، ذهنی و اجتماعی تأثیرگذار است؛ می‌تواند منجر به برنامه‌ریزی دقیق‌تر در این زمینه شود. از آنجایی که فراگیران در سنین ابتدایی بخش قابل توجهی از زمان خود را در مدارس سپری می‌کنند و مدارس به‌عنوان عامل هم‌بافتی با زندگی کودکان و سرزندگی آن‌ها عمل می‌کند (کنیز، ۲۰۰۶ و شالیان، ۱۴۰۰) در پژوهش حاضر بر آن شدیم تا به بررسی الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی پردازیم. از این رو سؤال اصلی پژوهش این است که تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی از چه الگوی نظری تبعیت می‌کند؟

روش‌شناسی پژوهش

از آنجایی که هدف پژوهش کشف الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه درسی دوره دوم ابتدایی بود، از این رو پژوهش حاضر از نظر رویکرد جزو تحقیقات کیفی و از لحاظ روش، مبتنی بر مطالعات داده بنیاد (گرند تئوری) است. در این پژوهش از رویکرد سیستماتیک اشتراوس و کوربین برای نظریه داده بنیاد استفاده شده است. در رویکرد سیستماتیک محقق باید روش و فن مشخصی برای تحلیل در پیش بگیرد و کدگذاری مرحله‌مندی (باز، محوری و انتخابی) را به اجرا درآورد و کار نهایی خود را در الگوی پارادایمی یکسانی ارائه کند (فراستخواه، ۱۳۹۸). جامعه مورد مطالعه این پژوهش کلیه کارگزاران اصلی و خط مقدم دخیل در آموزش ابتدایی استان اصفهان شامل: معلمان دوره دوم ابتدایی بودند؛ که از طریق نمونه‌گیری هدفمند، از نوع ملاک محور، نمونه موردنظر انتخاب و نمونه‌گیری تا رسیدن به حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. از این رو مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل ۱۶ نفر از معلمان ابتدایی (ملاک ورود، داشتن حداقل پنج سال سابقه خدمت تجربی در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم تحصیلی و حداقل

مدرک کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی)، اداره آموزش و پرورش شهرستان اصفهان بودند. جهت محرمانه ماندن نام هر کدام از شرکت‌کنندگان در مراحل پژوهش و رعایت اخلاق پژوهشی به هر کدام از آن‌ها یک کد اختصاص داده شد. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق، مصاحبه نیمه ساختاریافته است. فرایند تحلیل داده‌های حاصل از متن مصاحبه‌ها نیز با توجه به اهمیت آن در رویکرد نظریه داده‌بنیاد، همزمان با جمع‌آوری داده‌ها طی سه مرحله: الف) کدگذاری باز؛ ب) کدگذاری محوری و ج) کدگذاری انتخابی انجام شد. برای تأمین روایی و پایایی از روش گوبا و لینکلن^۱ ۱۹۸۰ استفاده شد. آن‌ها چهار معیار «قابلیت اعتبار^۲، قابلیت انتقال^۳، قابلیت اتکا^۴ و قابلیت تأیید^۵» را به‌منظور ارزیابی دقت علمی پژوهش برشمردند (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۶). در زمینه قابلیت اعتبار، از روش کنترل اعضاء شرکت‌کننده استفاده شد. در زمینه قابلیت انتقال، یافته‌ها در اختیار متخصصین قرار داده شد. در زمینه قابلیت اتکا (قابلیت اطمینان)، از روش توافق بین کدگذاران استفاده شد و در زمینه قابلیت تأیید مرور و بازخورد هم‌تایان بکار برده شد.

یافته‌ها

محققان برای دستیابی به نظریه برآمده از خصوصیات واقعی بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی با اطلاع‌رسان‌های کلیدی که تماس نظری و عملی ممتدی با موضوع پژوهش (بهزیستی در برنامه‌های درسی دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی) داشتند، گفتگو کردند و کوشیدند تا در ساختار درونی ارزش‌ها، نگرش‌ها و تجارب آن‌ها تعمق کنند. درانای مصاحبه‌ها مفاهیم ظهور می‌یافتند و از مقایسه مفاهیم مقوله‌ها عیان می‌شدند و ذهن پژوهشگران را به قضایا و گزاره‌های مختلفی درباره تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی سوق می‌دادند. مصاحبه‌های ضبط‌شده پس از پیاده‌سازی، به‌صورت سطر به سطر بررسی، مفهوم‌پردازی، مقوله‌بندی و سپس، بر اساس مشابهاات، ارتباط مفهومی و ویژگی‌های مشترک کدهای باز، محوری و منتخب (طبقه‌ای از مفاهیم) مشخص شدند. برای این کار روش‌های

-
1. Guba & Lincoln
  2. Credibility
  3. Transferability
  4. Dependability
  5. Conformability

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی
تحلیل اشتروس و کوربین مورد استفاده قرار گرفت (اشتروس و کوربین، ۲۰۰۸). این الگو شامل
۷ محور است که در ادامه گزارش شده است.

۱- شرایط محوری

مقاله محوری مضمون اصلی پژوهش است که اگرچه از درون پژوهش بیرون می‌آید اما یک مفهوم انتزاعی است (اشتروس و کوربین، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر مرکز ثقل الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی ضعف نگاه علمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی (محتوا محوری برنامه‌های قصد شده، عدم توجه به تلفیق نشاط در برنامه‌های درسی، حافظه محوری در اجرای برنامه‌های درسی و کسب ناقص برنامه‌های درسی) است. در این زمینه تحلیل مصاحبه‌ها به چهار مقوله محوری منجر شد. نتایج در جدول ۱ نشان داده شده است.

جدول ۱: شرایط محوری الگوی جاری بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
ضعف نگاه علمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی	محتوا محوری	برنامه‌های درسی حال حاضر آموزش و پرورش بیش از اندازه دیسپلین محور هستند و به بهزیستی فراگیران توجهی ندارند (معلم، ۲).
	برنامه‌های قصد شده	محتوا محوری برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی چالش اصلی مدارس است و بهزیستی در مؤلفه‌های مختلف اجتماعی و روان‌شناختی مورد غفلت قرار گرفته است (معلم، ۷)
		الآن برنامه‌های درسی و محتوای اونها بیشتر حجم محور و مبتنی بر سرفصل هستند و نگاهی به فراگیران و ابعاد روانی آنها نمی‌شود (معلم، ۱).
		شیوه حال حاضر برنامه‌ریزی درسی متمرکز هست و فقط برنامه‌ریزان در سطح کلان مباحث علمی رو می‌بینند و به فراگیران و نیازشان توجهی ندارند (معلم، ۱۲).
	یکی از عناصری که به بهزیستی روانی و تحصیلی فراگیران منجر می‌شه وجود نشاط در برنامه‌های درسی هست، اما در برنامه‌ریزی درسی ما اصلاً به این مؤلفه مهم توجه نمی‌شه (معلم، ۹).	
	شادی و نشاط در مدارس و برنامه‌های درسی ما وجود نداره و فقط به مباحث علمی توجه داریم (معلم، ۷).	

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کدباز)
	حافظه محوری در اجرای برنامه- های درسی	متأسفانه الآن معلمان بیشتر به حفظیات توجه دارند تا رویکردهای فعال در برنامه‌ریزی درسی (معلم، ۱۳). روش‌های سنتی تدریس بر حافظه محوری تأکید دارند و این باعث شده دانش‌آموزان از مدرسه و کلاس درس زده بشوند و بهزیستی تحصیلی اصلاً نمودی در مدارس ما نداشته باشد (معلم، ۳). مدرسه‌ی به‌جوری همش تکراری شده برای دانش‌آموزان و فقط به سری درس که باید حفظ بشه براشون هست (معلم، ۸).
	کسب ناقص برنامه‌های درسی	الآن بیشتر دانش‌آموزان از برنامه‌های درسی و شیوه اجرای اونا رضایت ندارند (معلم، ۱). من خودم در عین اینکه معلم هستم، دانش‌آموز و فرزند هم دارم، الآن بیشتر بچه‌ها بدون انگیزه و علاقه به مدرسه می‌روند و به نشاط و بهزیستی اونا توجه نمی‌شود (معلم، ۱۶). دانش‌آموزان الآن بیشتر مطالب درسی رو فقط در سطوح دانشی پایین یاد می‌گیرند و نمی‌تونند جنبه کاربردی مطالب رو بکار ببندند (معلم، ۱۴).

۱-۱ محتوا محوری برنامه‌های قصد شده

برنامه درسی قصد شده به آرمان‌ها، هدف‌ها، محتوا، روش‌های یاددهی یادگیری و شیوه ارزشیابی پیشرفت یادگیری در یک برنامه درسی اشاره می‌کند (حاجی‌تبار فیروز جانی و همکاران، ۱۳۹۵). طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی با مسائلی چون دیسیپلین‌محوری صرف برنامه‌های درسی، محتوا محوری برنامه‌های درسی، حجم محوری در محتوای برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی و تمرکزگرایی بیش‌ازاندازه برنامه‌های درسی روبه‌رو است که زمینه توجه به بهزیستی را کم‌رنگ‌تر کرده است. در این زمینه افتخاری و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی در زمینه توجه به بهزیستی پرداخت، نتایج نشان داد در کتب درسی به بهزیستی توجه نشده و محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی در این زمینه ضعیف است. در ادامه به برخی از بیانات مشارکت‌کنندگان اشاره می‌شود:

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی
"برنامه‌های درسی حال حاضر آموزش و پرورش بیش‌ازاندازه دیسیپلین محور هستند و به
بهزیستی فراگیران توجهی ندارند ما فقط موضوعات درسی رو می‌بینیم و سعی داریم ذهن
بچه‌ها رو پرکنیم" (معلم، ۲).

۱-۲ عدم توجه به نشاط در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی

طبق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰) وقت دانش‌آموزان نباید فقط به آموزش
بگذرد بلکه ایجاد نشاط از طریق گردش علمی، فعالیت هنری و پرورشی بایستی مدنظر قرار
گیرد. نشاط را به‌عنوان یک ساختار چندبعدی که شامل معنای زندگی، احساسات مثبت، روابط
مثبت و موفقیت است، تعریف‌شده و بخش مهمی از بهزیستی تحصیلی و روانی فراگیران را
تشکیل می‌دهد (بایرکتر و گرگین^۱، ۲۰۲۰). طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش بهزیستی
در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی با محوری چون عدم توجه به نشاط در برنامه‌های درسی
روبه‌رو است که منجر به ضعف بهزیستی تحصیلی و روانی فراگیران در مدارس می‌شود. در
ادامه به نمونه‌ای از بیانات مشارکت‌کنندگان اشاره می‌شود.

"یکی از عناصر که به نظرم باعث بهزیستی در مدارس و برنامه‌های درسی همیشه عنصر نشاط
هست که هم در مدرسه و هم در برنامه‌های درسی باید وجود داشته باشه، اما وقتی وارد مدارس
و برنامه‌های درسی دانش‌آموزان ابتدایی می‌شویم کمتر بهش توجه می‌شه یا بهتر بگم اصلاً توجه
نمی‌شه" (معلم، ۹).

۱-۳ حافظه محوری در اجرای برنامه‌های درسی

برنامه درسی اجرا شده؛ کلیه فعالیت‌ها و تجربیات کلاس تدریس و برداشت معلمان از برنامه
است که برای رسیدن به اهداف برنامه قصدشده انجام می‌دهند (احمدی، ۱۳۸۵). طبق دیدگاه
مشارکت‌کنندگان در پژوهش و مشاهدات و استنباط‌های میدانی پژوهشگران یکی دیگر از
عوامل محوری برنامه‌های درسی موجود مدارس ابتدایی حافظه محوری در اجرای برنامه‌های
درسی دوره ابتدایی و اجرای معیوب آن است. این مهم تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی را
دچار چالش می‌کند؛ در این زمینه به شاخص‌هایی چون توجه معلمان به حفظیات تا رویکرد
فعال در تدریس، روش‌های سنتی تدریس و عدم وجود روح‌پویایی در برنامه‌های درسی
موجود مدارس ابتدایی است. در ادامه به نمونه‌ای از بیانات مشارکت‌کنندگان اشاره می‌شود.

"روش‌های سنتی تدریس که الان در مدارس ابتدایی هستش بر حافظه محوری تأکید دارند و این باعث شده دانش‌آموزان از مدرسه و کلاس درس زده بشوند و بهزیستی تحصیلی اصلاً نمودی در مدارس ما نداشته باشه، من دو سال در مجتمع‌های آموزشی ایران در امارات به عنوان مأمور بودم و هر چند وقتی از مدارس اونایه سری می‌زدم، واقعاً به روش‌هایی تدریس می‌کردند که شاید اصلاً من اسمش رو نشنیده باشم و دانش‌آموز خودش به مطلب می‌رسید تا اینکه معلم بگه " (معلم، ۳).

۴-۱ کسب ناقص برنامه‌های درسی

برنامه درسی کسب شده، تغییرات یادگیری است که از طریق به اجرا درآمدن برنامه درسی در دانسته‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های فراگیران به وجود می‌آید (حاجی تبار فیروزجانی و همکاران، ۱۳۹۵). طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان برنامه‌های درسی که به صورت ضعیف طراحی می‌شوند باز در مدارس و توسط معلمان دچار تغییراتی از نظر شیوه اجرا می‌شوند که اندک توجه به بهزیستی تحصیلی و ذهنی موجود در آن نیز دستخوش دگرگونی قرار می‌گیرد. این زمینه کسب برنامه‌های درسی توسط فراگیران را نیز دچار ضعف کرده و ضمن دشواری در رسیدن به اهداف برنامه‌ها از انگیزه دانش‌آموزان نیز می‌کاهد. در این زمینه به عنوان نمونه مشارکت‌کننده (۱۶) بیان داشت:

"من خودم در عین اینکه معلم هستم، دانش‌آموز و فرزند هم دارم، الان بیشتر بچه‌ها بدون انگیزه و علاقه به مدرسه می‌روند و به نشاط و بهزیستی اونایه توجه نمی‌شود؛ به جورایی دانش‌آموزان رو از مدرسه دل زده می‌کنیم و از نظر علمی نیز دانش‌آموزان به اون هدف‌های مد نظر نمی‌رسند"

۲- شرایط علی

شرایط علی آن دسته از رویدادها و وقایع هستند که بر پدیده‌ها اثرگذارند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰). در این پژوهش شرایطی و عواملی را که عامل اصلی به وجود آورنده و موثر بر تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی می‌باشد را در این گزاره سازمان دادیم. نتایج در جدول شماره ۲ گزارش شده است.

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی

جدول ۲: عوامل و شرایط علی مؤثر بر تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
۳ ۴ ۵	طراحی و تدوین نامناسب برنامه‌های درسی	<p>برنامه‌های درسی به صورت متمرکز طراحی می‌شود، این خودش باعث می‌شود که نتوانند نظر معلمان و دانش‌آموزان رو در برنامه‌های درسی اعمال کنند (معلم، ۴).</p> <p>در طراحی برنامه‌های درسی به مبانی روان‌شناسی و روان‌شناسی مثبت کمتر توجه می‌شود این خودش باعث بی‌علاقگی فراگیران به برنامه‌ها می‌شود (معلم، ۶).</p> <p>ما الان در مدارس برنامه‌هایی رو داریم تدریس می‌کنیم که هیچ سنخیتی با روحیه بچه‌ها نداره و فقط تحمیل از بیرون هست به فراگیران (معلم، ۱۱).</p>
	نگاه غیر علمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی	<p>در زمینه برنامه درسی مبتنی بر بهزیستی ما هیچ اطلاعات علمی نداریم و من معلم تازه دارم این واژه رو از شما می‌شنوم (معلم، ۵).</p> <p>نگاه برنامه‌ریزان و مجریان برنامه به بهزیستی در برنامه‌های درسی مقطعی و تک بُعدی هست و هیچ وقت بهزیستی رو به صورت کلی با تمام ابعادش در نظر نگرفتیم (معلم، ۴).</p> <p>بهزیستی در برنامه درسی شاخص‌های زیادی داره که فقط یه بُعدش بهزیستی تحصیلی هست، مهم‌ترین ابعاد بهزیستی روانی و ذهنی هستش که اون نیازمند برنامه کلان و نگاه فراسازمانی هستش ولی ما متأسفانه نگاه تک بُعد به بهزیستی داریم (معلم، ۱۰).</p>
	ضعف نیازسنجی	<p>اگه بخواهیم دانش‌آموز از تحصیل خودش رضایت داشته باشه باید قبل از طراحی فعالیت آموزشی به نیازسنجی با توجه به شرایط سنی و روانی دانش‌آموزان از اونا داشته باشیم (معلم، ۳).</p> <p>در ابتدا باید در سطح کلان نظام تعلیم و تربیت یه بررسی نیاز از معلم و دانش‌آموز داشته باشند و بعد برنامه درسی رو طراحی کنند تا منجر به بهزیستی بشه در کنار اون باید ابعاد اجتماعی و روانی رو هم در نظر بگیرند (معلم، ۸).</p>

تحلیل و بررسی بیانات مشارکت‌کنندگان نشان داد که شرایط و عوامل علی مؤثر بر تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی شامل طراحی و تدوین نامناسب برنامه‌های درسی

در دوره ابتدایی، نگاه غیر علمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی و ضعف نیازسنجی است، در این زمینه به شاخص‌هایی چون عدم توجه به دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان در طراحی برنامه‌های درسی، عدم توجه به مبانی روان‌شناسی و روان‌شناسی مثبت در طراحی برنامه‌ها، عدم توجه به علاقه و روحیات فراگیران در برنامه‌های درسی، عدم اطلاع معلمان و مجریان برنامه‌های درسی از مبانی بهزیستی، نگاه مقطعی و تک بُعدی به بهزیستی و عدم توجه به نیازسنجی در برنامه‌های درسی مورد توجه قرار گرفت. تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی شاخص‌ای کلان است که تحت تأثیر عوامل زیادی است که باید مورد توجه قرار بگیرد. در این زمینه به عنوان نمونه مشارکت‌کننده (۱۰) بیان داشت:

"بهزیستی در برنامه درسی شاخص‌های زیادی دارد که فقط به بُعدش بهزیستی تحصیلی هست، مهم‌ترین ابعاد بهزیستی روانی و ذهنی هستند که اون نیازمند برنامه کلان و نگاه فراسازمانی دارد ولی ما متأسفانه نگاه تک بُعد به بهزیستی داریم و فقط به بُعد تحصیلی نگاه می‌کنیم و سعی می‌کنیم برایش برنامه بدهیم اما باید نگاه کلان داشته باشیم و تمام ابعاد اون رو در نظر بگیریم"

۳- راهبردها

راهبردها، استراتژی‌هایی هستند که با هدف خاصی برای اداره و کنترل پدیده مورد نظر صورت می‌پذیرد (اشتراوس و کورین، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر تحلیل مصاحبه‌ها نشان دهنده پنج راهبرد شامل تجدید رویکرد برنامه‌ریزی، اجرای مناسب برنامه‌های درسی، بهبود زمینه‌های برنامه درسی کسب شده، برنامه درسی مدرسه محور و برنامه درسی والدین در جهت تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مورد تأکید مشارکت‌کنندگان است. نتایج حاصل از تحلیل این بخش از پژوهش در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳: راهبردهای تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
۳ ۱ ۲ ۳	تجدید	در زمینه برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر بهزیستی بهتر هست نگاه متمرکز به برنامه‌ریزی درسی برداشته بشه و به رویکردهای منعطف‌تر رو بیاریم (معلم، ۲).
	رویکرد	برای اینکه دانش‌آموز به اهداف بهزیستی دست پیدا کنه بهتر هست رویکرد برنامه‌ریزی از مهندسی برنامه به رویکردهای تربیتی و مشارکتی تغییر پیدا کنه (معلم، ۶).
	برنامه‌ریزی	بهتر هست به دیدگاه‌های ترکیبی در برنامه‌ریزی درسی توجه بشه تا رویکردهای

کد محوری		کد منتخب	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
			تفکیکی (معلم، ۷).
			واقع‌گرایی و متناسب کردن برنامه‌های درسی با واقعیات موجود منجر به توجه بهتر به بهزیستی برنامه‌ها می‌شود (معلم، ۱۱).
	اجرای مناسب برنامه‌های درسی		برای بهزیستی برنامه درسی باید مجریان برنامه (معلمان) آموزش ببینند که چگونه برنامه‌ها را اجرا کنند (معلم، ۹).
			باید به انگیزش شغلی معلمان توجه بشه تا نیازهای روانی و شناختی فراگیران رو که بخش مهم بهزیستی روانی و تحصیلی هست برآورده کنند (معلم، ۱۲).
			باید از برنامه‌های درسی و اجرای اونا پشتیبانی فنی صورت بگیره تا بتونند بهزیستی فراگیران رو ایجاد کنند (معلم، ۱۳).
			باید جلسات هم‌اندیشی بین معلمان، دانش‌آموزان و والدین برگزار بشه تا بتونیم برنامه‌های درسی رو به سمت بهزیستی مد نظر پیش ببریم (معلم، ۱۳).
	بهبود زمینه‌های برنامه درسی		امکانات و تجهیزات مدرسه نقش مهمی در بهبود کسب برنامه درسی مبتنی بر بهزیستی داره (معلم، ۱۴).
			رویکرد مدیریت مدرسه و نظرسنجی از همکاران و دانش‌آموزان در اداره مدرسه خیلی در بهزیستی روانی و محیط اجتماعی مدرسه مؤثر هست (معلم، ۴).
			ایجاد فضای شاد در مدرسه و کلاس درس زمینه ایجاد روحیه خلاق و شاد رو در دانش‌آموزان فراهم می‌کنه (معلم، ۸).
			بهتره محیط مدرسه به صورت باز تعریف بشه و بیشتر مواقع کلاس‌ها در دامن طبیعت و محیط واقعی باشه تا فراگیران احساس بهزیستی تحصیلی و روانی داشته باشند (معلم، ۱۵).
	برنامه درسی مدرسه محور		برنامه‌های درسی باید به رویکردهای نوین سوق پیدا کنند الان در بیشتر کشورهای دنیا چیزی به نام برنامه درسی ثابت نداریم و رویکردهای مدرسه محور غالب هست (معلم، ۱۰).
			باید برنامه‌های درسی به سمت برنامه‌های منعطف و برخوردار از نیاز و علایق فراگیران در کلاس درس سوق پیداکنه (معلم، ۱).
	برنامه درسی خانواده		بهزیستی یه سازه چند بُعدی هست که بخش مهمی از اون مربوط به خانواده هست، الان در کشورهای خارج ما یه برنامه درسی برای خانواده داریم که زمینه بهبود برنامه درسی مدرسه رو فراهم می‌کنه و خانواده رو هم یه جوری به مدرسه تبدیل می‌کنه (معلم، ۳).
			برای اینکه بتونیم بهزیستی روان‌شناختی رو فراهم کنیم، باید خانواده و شرایط

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
		اون رو مطابق با معیارهای بهزیستی کنیم و این جز با داشتن یه برنامه آموزشی برای والدین امکان پذیر نیست (معلم، ۱۴).
		الان یکی از دلایل شکست برنامه‌های درسی در زمینه بهزیستی ذهنی و تحصیلی فراگیران هم‌راستا نبودن برنامه‌های تحصیلی و شرایط خانواده هست اگه ما یه برنامه و آموزش‌هایی برای والدین هم داشته باشیم این شکاف برطرف می‌شود (معلم، ۶).

تحلیل مصاحبه‌ها و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان در پژوهش نشان می‌دهد معلمان جهت تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی راهبردهای مختلفی را بیان می‌کنند. با بررسی عمیق نظرات مشارکت‌کنندگان این راهبردها را می‌توان ذیل پنج مولفه محوری شامل، تجدید رویکرد برنامه‌ریزی، اجرای مناسب برنامه‌های درسی، بهبود زمینه‌های برنامه درسی کسب شده، برنامه درسی مدرسه محور و برنامه درسی والدین سازمان داد.

تجدید رویکرد در برنامه‌ریزی: تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی نیازمند نگاهی نو به برنامه‌ریزی درسی و رویکردهای آن دارد در این زمینه طبق دیدگاه معلمان مشارکت‌کننده در پژوهش که خود دانشجویان و فارغ التحصیلان تحصیلات تکمیلی در رشته‌های علوم تربیتی بودند داشتن نگاه منعطف‌تر به برنامه‌ریزی درسی، تغییر رویکرد برنامه‌ریزی درسی از مهندسی برنامه به رویکردهای تربیتی و مشارکتی، توجه به دیدگاه ترکیبی به جای تفکیکی به برنامه‌ریزی درسی و واقع‌گرایی و توجه به واقعیات محیط زندگی را به عنوان شاخص‌هایی برای بهبود تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی بیان داشتند. در زمینه طراحی برنامه‌های درسی توجه به دیدگاه بومی در طراحی برنامه‌های درسی و دیدگاه منعطف در آن زمینه بهبود توجه به بهزیستی در برنامه‌های درسی را فراهم می‌آورد. فراگیران ابتدایی در آغاز رشد شناختی و روان‌شناختی قرار دارند از این رو توجه به شاخص‌های برنامه‌ریزی درسی نوین منجر به بهبود فرآیند اجرا می‌شود. در این زمینه به عنوان نمونه مشارکت‌کننده (۷) بیان داشت:

"به نظرم برای اینکه بتونیم بهزیستی رو با تمام ابعادش در برنامه‌های درسی در نظر بگیریم، باید نگاه تفکیکی که در حال حاضر در برنامه‌های درسی داریم و دیسپلین محور و موضوعی داریم

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی

پیش می‌رویم رو باید کنار بگذاریم و به صورت دیدگاه ترکیبی پیش بریم و به صورت کلی برنامه درسی زندگی رو به بچه‌ها بگیم که همه موارد رو در همه بافته شده داشته باشه".

اجرای مناسب برنامه‌های درسی: اجرای برنامه‌های درسی بخش مهمی از برنامه‌های درسی در نظام‌های آموزشی است (سلسبیلی، ۱۳۹۸). تحلیل نظرات مشارکت‌کنندگان در پژوهش نشان دهنده این نکته می‌باشد که جهت بهزیستی و تلفیق مناسب آن باید فرآیندهای اجرایی برنامه‌های درسی را نیز مد نظر قرار داد، در این زمینه طبق نظرات مشارکت‌کنندگان شاخص‌هایی چون آموزش به مجریان برنامه‌های درسی در زمینه بهزیستی و توجه به آن در کلاس درس، توجه به انگیزش مجریان و معلمان در زمینه اجرای برنامه‌های درسی و توجه به بهزیستی در آن، توجه به شناخت نیازهای روانی و شناختی فراگیران، پشتیبانی فنی از اجرای برنامه‌های درسی و برگزاری جلسات هم‌اندیشی بین معلمان، والدین و دانش‌آموزان جهت هماهنگی اجرایی برنامه‌های درسی مبتنی بر بهزیستی مورد تأکید بود.

بهبود زمینه‌های برنامه درسی کسب شده: طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش از دیگر شاخص‌های مورد توجه جهت تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی، بهبود زمینه‌های برنامه درسی کسب شده است. در این زمینه طبق نظرات مشارکت‌کنندگان توجه به امکانات و تجهیزات مدرسه و کلاس‌های درس، رویکرد مشارکتی در مدیریت مدارس، ایجاد محیط شاد در مدارس و کلاس‌های درسی و باز تعریف شدن کلاس‌های درس و تشکیل کلاس‌ها در محیط‌های متنوع مورد تأکید مشارکت‌کنندگان در پژوهش بود.

برنامه درسی مدرسه محور: مدرسه محوری برنامه‌های درسی^۱ مشارکت دادن مدارس در برنامه‌ریزی درسی مطابق شرایط فراگیران و مدارس است (صمدی، ۱۳۹۶). از رویکردهای نوینی که در طراحی برنامه‌های درسی مورد توجه قرار گرفته نظام برنامه درسی مدرسه محور است، در این رویکرد فراگیران و معلمان همگام با تعامل با عوامل اجرایی مدرسه و منطقه به طراحی برنامه‌های درسی متناسب با خود می‌پردازند. طبق دیدگاه مشارکت‌کنندگان در پژوهش جهت تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس لازم است برنامه‌ها برخواسته از علایق و شرایط اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی فراگیران بوده و با تعامل آن‌ها با معلمان طراحی شوند.

برنامه درسی خانواده: طراحی برنامه درسی خانواده و والدین در دهه اخیر مورد توجه برنامه-ریزان درسی قرار گرفته است. از آنجا که بهزیستی فراگیران محدود به ابعاد مدرسه نمی‌شود و خانواده و شرایط آن‌ها نقش مهمی در بهزیستی دارند، توجه به برنامه‌های درسی خانواده جهت آماده‌سازی و آموزش آنان، از بسترهای مهم در زمینه‌سازی بهزیستی فراگیران در ابعاد مختلف روانی، ذهنی و اجتماعی خواهد بود. این مهم باید مد نظر برنامه‌ریزان کلان نظام آموزشی قرار گرفته تا بتوان مدرسه و خانواده را هم‌راستا در جهت تحقق اهداف آموزشی کرد.

۴- عوامل زمینه‌ای

عوامل زمینه‌ای نشان دهنده یکسری خصوصیات ویژه است که به پدیده‌ای دلالت می‌کند و محل حوادث یا وقایع مرتبط با پدیده‌های در طول یک بُعد است که پدیده در آن نهفته است (اشتروس و کوربین، ۱۳۹۰). نتایج حاصل از تحلیل این بخش از پژوهش در جدول ۴ گزارش شده است. جدول ۴: عوامل زمینه‌ساز تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
عوامل محیطی - زمینه‌ای	خانواده و بستر اجتماعی	خانواده از زمینه‌های مهم در بهزیستی فراگیران در ابعاد روانی و ذهنی است برای بهبود بهزیستی فراگیران باید بسترهای خانوادگی رو هم در نظر بگیریم (معلم، ۲).
		اجتماع و شرایط اجتماعی که فراگیران در اون زندگی می‌کنند یکی از بسترهای مهم بهزیستی هست و به تحوی بر تمام ابعاد بهزیستی فراگیران اثرگذار است باید این مهم را در نظر داشته باشیم و بر مبنای اون برنامه‌های درسی رو بچینیم (معلم، ۵).
		خانواده و شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی که داره، یکی از تعیین کننده‌های اصلی در بهزیستی فراگیران هستش (معلم، ۹).
	بافت فرهنگی - مدیریتی مدرسه	جو مدرسه و بافت اون از زمینه‌های مؤثر در بهزیستی روانی و تحصیلی فراگیران است (معلم، ۱۵).
	ایجاد بسترهای تعاملی در مدیریت و اداره مدارس با مشارکت حداکثری معلمان، دانش‌آموزان و کارکنان	رویکرد مدیریت مدرسه و بستر اون نقش مهمی در بهزیستی فراگیران دارد (معلم، ۷).

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
		فرهنگی که بر مدرسه حاکم هست از زمینه‌های مؤثر بر بهزیستی برنامه‌های درسی محسوب میشه و بر ابعاد ذهنی و روانی دانش‌آموزان نیز اثرگذار هست (معلم، ۱۲).
	همسالان و گروه‌های دوستی	گروه‌های دوستی که بچه‌ها تشکیل می‌دهند نقش مهمی در سلامت روان اونا و به عبارتی بهزیستی ذهنی اونا داره (معلم، ۱۱).
	دوستی	همسالان و همکلاسی‌های دانش‌آموزان از زمینه‌های مؤثر بر بهزیستی دانش‌آموزان هستند و سایر بسترها رو هم تحت تأثیر قرار می‌دهند (معلم، ۶).
	بسترهای ارتباطی و تعاملی	شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی باید مدیریت شود چون این عوامل از کارکرد دوگانه‌ای برخوردار هستند هم تأثیر مثبت بر بهزیستی روانی و تحصیلی دارند و هم می‌توانند نقش مخرب داشته باشند (معلم، ۸).
		شبکه‌های اجتماعی و تعاملی از زمینه‌های مؤثر بر بهزیستی فراگیران هستند (معلم، ۳).

تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی و مدارس نه در خلأ، بلکه در شرایط زمینه‌ای شکل می‌گیرد که بر آن اثرگذار است بنابراین توضیح بهزیستی و تلفیق آن در برنامه‌های درسی مدارس به فهم عوامل زمینه‌ای مؤثر بر آن نیازمند است. مقوله شرایط زمینه‌ای همان‌طور که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، شامل عوامل محیطی - زمینه‌ای می‌شود که دانشجو را در بر گرفته است.

عوامل محیطی - زمینه‌ای: این عوامل از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس می‌باشد و بستر و زمینه‌ای برای بهزیستی افراد در زمینه‌های مختلف فراهم می‌کند. با توجه به تحلیل نظرات مشارکت‌کنندگان چهار بستر خانواده و بستر اجتماعی، بافت مدیریتی - فرهنگی مدرسه، همسالان و گروه‌های دوستی و بسترهای ارتباطی و تعاملی مورد شناسایی قرار گرفت. به عنوان نمونه معلم (۵) بیان داشت:

"اجتماع و شرایط اجتماعی که فراگیران در اون زندگی می‌کنند یکی از بسترهای مهم بهزیستی هست و به تحوی بر تمام ابعاد بهزیستی فراگیران اثرگذار است باید این مهم را در نظر داشته باشیم و بر مبنای اون برنامه‌های درسی رو بچینیم".

از دیگر عوامل محیطی مؤثر بر تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی بافت فرهنگی مدرسه است این محور دارای شاخص‌هایی چون جو مدرسه، رویکرد مدیریت مدرسه و فرهنگی که بر مدارس حاکم است.

طبق بیانات مشارکت کنندگان در پژوهش گروه‌های دوستی از زمینه‌های مؤثر بر بهزیستی تحصیلی، ذهنی و روانی فراگیران هستند. از دیگر زمینه‌های مؤثر بر بهزیستی فراگیران بسترهای ارتباطی و تعاملی موجود می‌باشند به اعتقاد مشارکت کنندگان در پژوهش شبکه‌های اجتماعی و بسترهای تعاملی موجود از شاخص‌های مهم و اثرگذار بر بهزیستی فراگیران بوده و سایر ابعاد بهزیستی چون بهزیستی تحصیلی، روانی و اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. به عنوان نمونه معلم (۸) بیان داشت:

"شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی باید مدیریت شود چون این عوامل از کارکرد دوگانه‌ای برخوردار هستند هم تأثیر مثبت بر بهزیستی روانی و تحصیلی دارند و هم می‌توانند نقش مخرب داشته باشند اما در حال حاضر اصلاً نهادهایی که دارند بودجه میلیاردی برای این کار می‌گیرند هیچ نظارتی جز فیلترینگ ندارند"

۵- عوامل مداخله‌گر (تسهیل کننده)

شرایط میانجی / تسهیل کننده‌ها، شامل شرایط ساختاری هستند که موجب تسهیل در زمینه پدیده و راهبردها می‌شوند (استراوس و کوربین، ۱۳۹۰). در جدول شماره ۵ با توجه به دیدگاه مصاحبه شوندگان عواملی که موجب بهبود تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی می‌شود ارائه گردید.

جدول ۵: عوامل مداخله‌ای تسهیلگر تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
عوامل مداخله‌گر تسهیل‌کننده	امکانات اوقات فراغت	وجود امکانات گذراندن اوقات فراغت برای دانش‌آموزان ابتدایی با توجه به شرایط سنی که دارند زمینه بهبود بهزیستی فراگیران را فراهم می‌کند (معلم، ۴).
		توجه به فراغت دانش‌آموزان و فراهم کردن ابزار آن تسهیل‌کننده بهزیستی روانی و تحصیلی آن‌ها است (معلم، ۱).
	نشاط در مدرسه	مدارس باید به سمت مدرسه بانشاط پیش بروند و این جزوی از برنامه‌های درسی باشد تا بتوان بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران تلفیق کرد (معلم، ۱۶).
		تلفیق نشاط در برنامه‌های درسی مدرسه منجر به بهزیستی تحصیلی و روانی دانش‌آموزان در محیط مدرسه می‌شود (معلم، ۵).
	امید به آینده	به نظرم بهزیستی روانی، تحصیلی و ذهنی رو اگر بخواهیم در به‌واژه خلاصه کنیم امید هست، امید به آینده، امید به زندگی و تحصیل (معلم، ۱۰).
		باید در برنامه‌های درسی مبتنی بر بهزیستی برای فراگیران ابتدایی سعی کنیم امیدواری آن‌ها به بهبود زندگی و شرایط تحصیلی‌شون رو زنده کنیم (معلم، ۹).
		امید به آینده یکی از بسترهای اساسی در بهزیستی تحصیلی دانش‌آموزان است (معلم، ۱۰).

بهزیستی و تلفیق آن در برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی به عوامل مختلفی بستگی داشته و از آن تأثیر می‌پذیرد در میان نظرات مشارکت‌کنندگان وجود برخی عوامل موجب تسهیل فرآیند بهزیستی فراگیران می‌شوند؛ در این میان با توجه به نظرات مشارکت‌کنندگان سه محور امکانات اوقات فراغت، نشاط در مدرسه و امید به آینده منجر به تسهیل این امر می‌شود. وجود امکانات برای پر کردن اوقات فراغت دانش‌آموزان در رده سنی ابتدایی مانع از به انحراف کشیده شدن آن‌ها و سوق داده شدن آن‌ها به تفریحات ناسالم و افسردگی آن‌ها می‌شود، از سویی توجه به نشاط در مدارس ابتدایی ما و فراهم کردن زمینه‌های امیدواری در فراگیران می‌تواند منجر به

بهزیستی ذهنی، تحصیلی و اجتماعی آنان شده و به عنوان تسهیل کننده تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی باشد. امید به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی در ابعاد امیدواری به آینده و تفکر مثبت (تفکر عاملی و راهبردی) زمینه بهزیستی فراگیران را فراهم می‌آورد.

۶- عوامل مداخله‌گر (محدود کننده)

در بین تجارب مشارکت‌کنندگان، برخی از عوامل سازمانی و انسانی به عنوان محدود کننده تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران ابتدایی بیان شدند. این عوامل مانع از توجه مناسب به بهزیستی و بالاخص تلفیق آن در برنامه‌های درسی مدارس می‌شوند. نتایج این بخش از یافته‌ها در جدول ۶ گزارش شده است.

جدول ۶: عوامل مداخله‌ای محدودکننده تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰	چالش‌های سطح مدرسه	فضای مدارس ابتدایی اون روح و طراوت لازم رو نداره که مناسب سن بچه‌ها باشه (معلم، ۸). متأسفانه الان مدیریت آموزش و پرورش فقط دنبال کمیت هست و هر سال ترم کلاس‌ها رو بالا می‌برند الان در کلاسی که ۳۲ نفر دانش‌آموز ابتدایی نشسته نمی‌شه حرفی از بهزیستی زد و خواست بهش عمل کرد (معلم، ۱۴). الان در مدارس قوانین دست و پا گیری وجود داره، من معلم برای اینکه جو کلاس رو خوب کنم و بخواهم بچه‌ها رو به اردوی ساعتی تا بوستان ببرم باید هزار نامه نگاری کنم و عواقب همه چیز رو ببینم و به دوش بکشم (معلم، ۷). الان همکاران هیچ انگیزه شغلی برای کار کردن ندارند چه برسه که بخواهند در زمینه بهزیستی دانش‌آموزان گام بردارند (معلم، ۲). من معلم با ۲۱ سال سابقه خدمت وقتی خودم رو با شاغلین ادارات دیگه مقایسه می‌کنم و مزایا و حقوق اونارو می‌بینم همین انگیزه درس دادن ساده رو از دست می‌دهم (معلم، ۱۱).
	چالش‌های	الان خانواده‌ها و جو به طوری شده که در معیشت جزئی خودشون به مشکل خوردن و همش دعوا و کش مکش دارند، این ذهن و روان بچه‌ها

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
	اقتصادی - فرهنگی	<p>رو با مشکل رو به رو می‌کنه (معلم، ۸).</p> <p>شرایط فرهنگی خانواده خیلی در بهزیستی روانی بچه‌ها تأثیر داره، بچه‌ای که پدر و مادر شرایط سنیش رو درک نمی‌کنند نمی‌تونه با یه برنامه درسی بهزیستی بدست بیاره (معلم، ۱۱).</p> <p>بهزیستی یه سازه چند بُعدی هست که خانواده، شرایط اقتصادی و شغلی والدین، فرهنگ غالب در خانواده در بهزیستی بچه‌ها تأثیر زیادی داره (معلم، ۳).</p>
	آرمان‌گرایی افراطی	<p>الان برخی پدر و مادرها توقعات بیش‌تر از حد توان دانش‌آموزان از اونا دارند (معلم، ۶).</p> <p>برخی خانواده‌ها انتظار دارند بچه‌هاشون در تمام درس‌ها عالی عمل کنند، به نظرم این انتظار خلاف واقع هست چون همیشه انتظار داشت بچه در هر درسی استعداد داشته باشه (معلم، ۱۳).</p> <p>خانواده‌ها فرزندان خودشون رو همیشه با الگوهای خوب مقایسه می‌کنند و این باعث سرشکستگی بچه و از بین رفتن نشاط و سرزندگی اونها میشه (معلم، ۱۰).</p>
	تحمیل خواسته‌ها و زندگی بزرگسالان	<p>پدر و مادرها بچگی فرزندانشون رو ازشون گرفتن و اونا رو در چارچوب زندگی بزرگسالی محصور کردن، این شرایط بهزیستی روانی و ذهنی بچه‌ها رو مختل کرده است (معلم، ۱۲).</p> <p>والدین دوست دارند بچه‌ها از همون اول بزرگ بار بیان و رفتار بزرگان رو داشته باشند، این کودکی بچه‌ها رو ازشون گرفته است و ذهن و روان اونا رو به چالش می‌کشه (معلم، ۱).</p>
	ضعف انگیزش فراگیران	<p>فراگیران انگیزه لازم برای تحصیل رو ندارند و نمی‌شه وقتی انگیزه‌ای نیست بحث بهزیستی تحصیلی رو پیش کشید، البته این دو یه جوریه به هم ربط داره (معلم، ۱۵).</p> <p>بحث بهزیستی دارای ابعاد زیادی چون بهزیستی تحصیلی، روانی، ذهنی و اجتماعی هستش که در تمام اینها انگیزه و امید فراگیر تعیین‌کننده هستش (معلم، ۵).</p>
	مصرف‌گرایی و	<p>نسل امروز ما مصرف‌گرا و فقط به فکر تجدد هستند این به بچه‌ها هم منتقل شده و دیگه اون شور بچگی رو ندارند و به نحوی بهزیستی به</p>

کد منتخب	کد محوری	نمونه بیانات مشارکت‌کنندگان (کد باز)
	بی تحرکی	معنی واقعی رو تجربه نمی‌کنند (معلم، ۱۴). بخش مهمی از بهزیستی فردی و روانی به سلامت جسمانی بستگی داره بچه‌های این نسل همه بی تحرک هستند و از نظر جسمی مشکل دارند (معلم، ۱۶).

نتایج حاصل از مصاحبه‌ها نشان داد که موانع و چالش‌های تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس ابتدایی را در سه بُعد اصلی چالش‌های سازمانی، چالش‌های خانوادگی و چالش‌های فردی سازمان داد. در بُعد چالش‌های سازمانی محورهایی چون چالش‌های سطح مدرسه و ضعف انگیزش معلمان مورد توجه بود. در زمینه چالش‌های خانوادگی مشارکت‌کنندگان در پژوهش به محورهایی چون چالش‌های اقتصادی - فرهنگی، آرمان‌گرایی افراطی و تحمیل خواسته‌ها و زندگی بزرگسالی را مورد تأکید قرار دادند همچنین ضعف انگیزش فراگیران و مصرف‌گرایی و بی‌تحرکی را به عنوان چالش‌های فردی در زمینه بهزیستی و تلفی آن در برنامه‌های درسی مورد توجه قرار دادند.

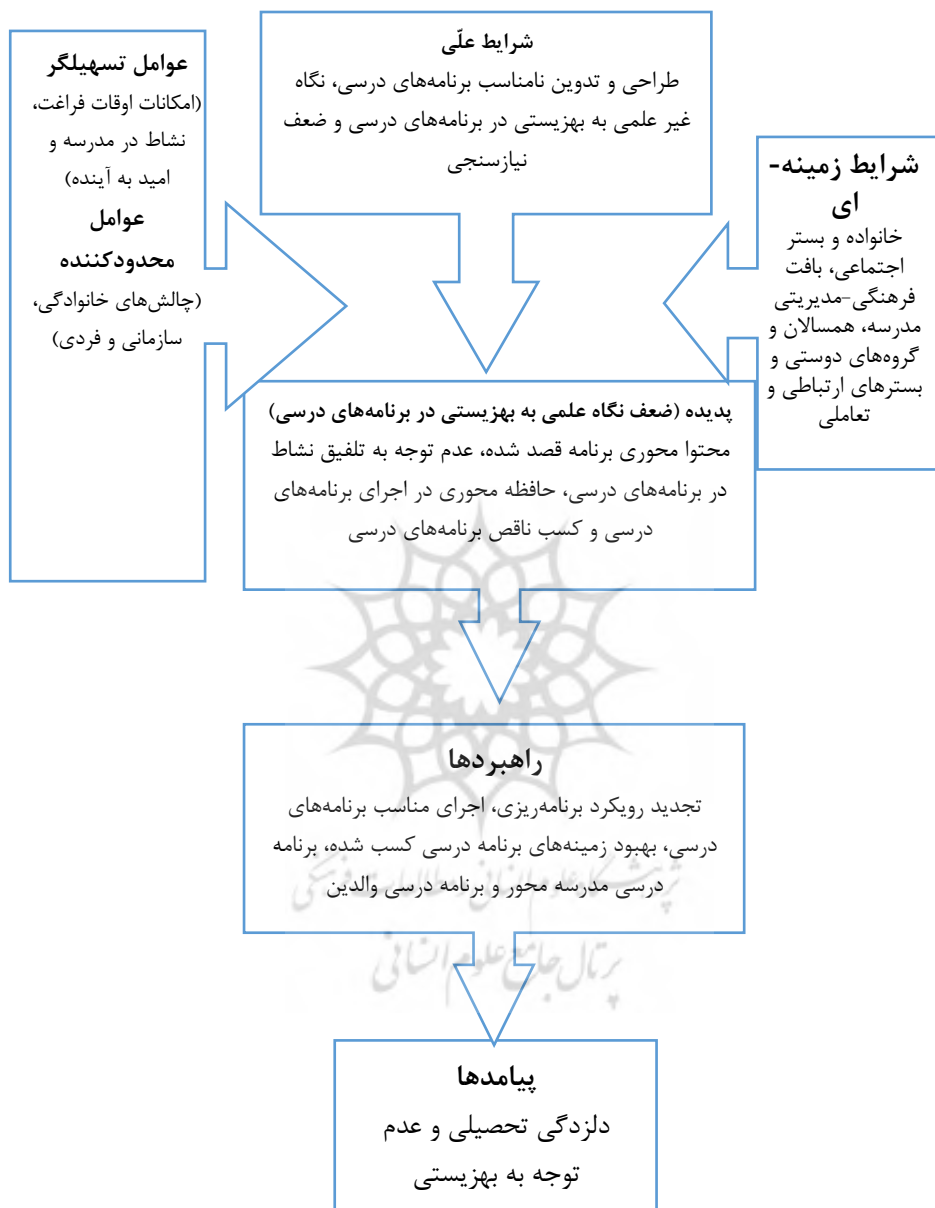
۷- پیامدها

پیامدهای وضعیت جاری برنامه‌های درسی مدارس دوره دوم ابتدایی در زمینه بهزیستی فراگیران چیزی جز دلزدگی تحصیلی و عدم توجه به بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس نیست و منجر به کاهش گرایش و علاقه دانش‌آموزان به برنامه‌های درسی مدارس می‌شود. این مهم زمینه اتلاف منابع انسانی و مالی را فراهم می‌کند که باید مورد توجه قرار گیرد.

مدل پارادایمی برآمده از داده‌ها

با توجه به کدگذاری باز، محوری و انتخابی؛ مدل پارادایمی الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی در شکل شماره ۱ ارائه شده است.

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی

شکل ۱: الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره دوم ابتدایی

بحث و نتیجه گیری

همگام با ظهور و بروز روان شناسی مثبت‌گرا در دهه اخیر، تغییر و تحولات گسترده‌ای در زمینه‌های علوم رفتاری، آموزش و پرورش صورت پذیرفت و مفاهیم عمده رویکرد روانشناسی مثبت‌گرا مطرح شدند. یکی از عمده‌ترین مولفه‌های این حوزه، بهزیستی نام داشت که هدف خود را سازگاری، اعتماد به نفس، شادکامی و ویژگی‌هایی از این قبیل قرار داده است و از آنجاییکه در نظام آموزشی بخش عمده‌ای از اهداف متوجه این موارد است یکی از اهداف مهم و اساسی نظام آموزشی نیز قلمداد می‌شود (معصوم پرست، زارع، خوئینی‌ها و مرادی، ۱۴۰۰). بهزیستی و کیفیت زندگی از شاخص‌ها و مؤلفه‌های اساسی مورد توجه دست‌اندرکاران نظام‌های آموزشی در سطوح مختلف است. شناخت وضعیت جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مدارس زمینه توجه به این مهم در فرآیندهای آموزشی - تربیتی در نظام آموزشی را فراهم می‌سازد. از این رو در این پژوهش بر آن شدیم تا وضعیت جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی را مورد شناسایی قرار دهیم.

با توجه به روش‌شناسی پژوهش که به صورت نظریه‌برخواسته از داده استفاده شد و یافته‌ها در مدل اشتروس و کورین بازنمایی شد. نتایج نشان داد که شرایط محوری در این پژوهش با توجه به مسئله اصلی پژوهش حول محوریت ضعف نگاه علمی به بهزیستی برنامه‌های درسی است. در میان تحلیل و بررسی مصاحبه‌ها و مشاهدات میدانی نشان داد که ضعف نگاه علمی به تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی در چهار محور محتوا محوری در برنامه درسی قصد شده، عدم توجه به تلفیق نشاط در برنامه‌های درسی، حافظه محوری در اجرای برنامه‌های درسی و کسب ناقص برنامه‌های درسی قابل شناسایی است. به عبارت دیگر برنامه‌های درسی دوره ابتدایی در زمینه بهزیستی به صورت ضعیف عمل کرده و در میدان عمل نیز به صورت ناقص و معیوب اجرا می‌شود و برآیند اینگونه برنامه‌ها، کسب ناقص آن توسط فراگیران است. در این زمینه با توجه به یافته‌ها پیشنهاد می‌شود برنامه‌های درسی مقطع ابتدایی به جای محتوا محوری و دیسپلین‌مداری به نشاط و تلفیق مقتضیات سنی فراگیران توجه کند. یافته‌های این بخش از

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی

پژوهش در راستای یافته‌های پژوهش‌های رسابی^۱ و همکاران (۲۰۲۱)، لیو^۲ و همکاران (۲۰۲۰) و دنیز^۳ و همکاران (۲۰۲۰) است.

موجبات علی نیز که مستقیماً به مقوله کانونی تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی می‌انجامد همان‌طور که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود از چند مقوله اصلی تشکیل می‌شوند که شامل: طراحی و تدوین نامناسب برنامه‌های درسی، نگاه غیرعلمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی و ضعف نیازسنجی است. طراحی و تدوین نامناسب برنامه‌های درسی خود مشتمل بر محورهایی چون تمرکزگرایی در طراحی برنامه‌های درسی، عدم توجه به مبانی روان‌شناسی در طراحی برنامه درسی و طراحی برنامه‌های نامناسب با روحیه فراگیران ابتدایی می‌باشد. از دیگر زمینه‌های علی‌الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی نگاه غیرعلمی به بهزیستی در برنامه‌های درسی است که از نگاه تک‌بعدی به بهزیستی منجر می‌شود. همچنین از دیگر علل تلفیق نامناسب بهزیستی در برنامه‌های درسی ضعف نیازسنجی و توجه به نیازهای واقعی فراگیران و معلمان (مجریان برنامه‌ها) به برنامه‌های درسی است. با توجه به یافته‌های این بخش از پژوهش پیشنهاد می‌شود، در طراحی برنامه‌های درسی به مبانی روان‌شناختی و دیدگاه مشارکتی توجه شود. از سویی در طراحی برنامه‌های درسی در کنار توجه به بهزیستی تحصیلی به ابعاد بهزیستی اجتماعی و روان‌شناختی نیز توجه گردد. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های پژوهش‌های شان^۴ و همکاران (۲۰۲۰)، هیو^۵ و همکاران (۲۰۲۱) و چن^۶ (۲۰۱۲) است.

شرایط محیطی - زمینه‌ای به عنوان عامل زمینه‌ای تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی ابتدایی شناخته شد. عوامل محیطی - زمینه‌ای به عنوان عوامل همبافتی و بی‌واسطه در فرآیند بهزیستی نقش دارند به عبارت دیگر انسان جزئی از محیط اطراف خود است که در عین تأثیرگذاری بر آن، از آن تأثیر مستقیم می‌گیرد. در پژوهش حاضر مشارکت‌کنندگان به عواملی چون خانواده و بسترهای اجتماعی، بافت فرهنگی مدارس، همسالان و گروه‌های دوستی و

---

1. Rassaby
2. Liu
3. Dennis
4. Shan
5. Hu
6. Chen
۲۹۹

بسترهای تعاملی و ارتباطی به عنوان زمینه‌های مؤثر بر تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی شناخته شد. بهزیستی فراگیران دارای ابعاد مختلف ذهنی، روانی، اجتماعی و تحصیلی است که عوامل زیادی بر آن اثرگذار می‌باشد شناخت این عوامل برنامه‌ریزی مناسب برای آن را فراهم می‌کند. از این رو پیشنهاد می‌شود در زمینه بهزیستی به صورت کلی نگریسته شده و مبانی روان‌شناختی، تحصیلی، خانواده و بسترهای اجتماعی در نظر گرفته شود. یافته‌های این بخش از پژوهش با یافته‌های دانکر^۱ و همکاران (۲۰۱۹) و چن (۲۰۱۲) است.

از نظر مشارکت‌کنندگان هر چند بهزیستی و تلفیق آن در برنامه‌های درسی ناشی از موجبات علی و تحت تأثیر شرایط زمینه‌ای می‌باشد ولی در این اثنا نقش عاملیت انسانی و کنشگران را نباید نادیده گرفت. راهبردهایی که جهت تلفیق بهزیستی مورد توجه مشارکت‌کنندگان بود را می‌توان در پنج دسته؛ تجدید رویکرد برنامه‌ریزی درسی، اجرای مناسب برنامه‌های درسی، بهبود زمینه‌های برنامه درسی کسب شده، برنامه درسی مدرسه محور و برنامه درسی والدین در جهت تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی سازماندهی کرد. تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی نیازمند تغییر ساختارهای موجود در برنامه‌ریزی درسی و ایجاد بسترها و زمینه‌های نوین می‌باشد که باید مورد توجه دست‌اندرکاران آموزشی قرار گیرد از این رو پیشنهاد می‌شود به رویکردهای مشارکتی و ترکیبی در برنامه‌ریزی درسی به جای رویکرد تفکیکی و مهندسی برنامه درسی از بالا به پایین توجه گردد؛ همچنین به بهبود زمینه‌های اجرای برنامه‌های درسی در مدارس و مدرسه محورکردن برنامه‌ریزی درسی مورد توجه قرار گیرد. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های لیو و همکاران (۲۰۲۰) و دانکر و همکاران (۲۰۱۹) است.

با توجه به تحلیل مصاحبه‌ها سه عامل امکانات اوقات فراغت، نشاط در مدرسه و امید به آینده تسهیل‌کننده بهزیستی و تلفیق آن در برنامه‌های درسی بودند. به عبارت دیگر فراهم کردن امکانات لازم برای گذراندن اوقات فراغت به صورت سالم و متناسب با سن و اقتضاعات سنی فراگیران ابتدایی، ایجاد زمینه‌های نشاط در مدارس ابتدایی و داشتن امید به آینده منجر به تسهیل تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی می‌شود و بسترساز بهزیستی روانی و ذهنی فراگیران به صورت عام و بهزیستی تحصیلی و اجتماعی به صورت خاص می‌شود یافته‌های این بخش از

الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی پژوهش در راستای یافته‌های هیو و همکاران (۲۰۲۱)، لیو و همکاران (۲۰۲۰) و چن (۲۰۱۲) است.

در بین تجارب و بیانات مشارکت‌کنندگان در زمینه عوامل مُخل و محدودکننده بهزیستی و تلفیق آن در برنامه‌های درسی سه عامل چالش‌های سازمانی و محیطی، چالش‌های خانوادگی و چالش‌های فردی قابل شناسایی بودند. در زمینه چالش‌های سازمانی و محیطی محورهایی چون چالش‌های سطح مدرسه و ضعف انگیزش معلمان و مجریان برنامه‌های درسی به عنوان عاملی مُخل در تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی مورد شناسایی قرار گرفت، در زمینه چالش‌های خانوادگی که بر بهزیستی فراگیران تأثیر سوء دارد مولفه‌هایی چون چالش‌های اقتصادی و فرهنگی موجود در خانواده، آرمان‌گرایی افراطی و تحمیل خواسته‌ها و زندگی بزرگسالان مورد تأکید بود. همچنین در زمینه فردی نیز به وجود چالش‌هایی چون ضعف انگیزش فراگیران و مصرف‌گرایی و بی‌تحریکی را به عنوان عاملی مُخل در بهزیستی فراگیران بیان داشتند. همچنین وجود چنین سیمایی از بهزیستی در برنامه‌های درسی چیزی جز دلزدگی فراگیران از مدرسه و ایجاد افسردگی در زندگی شخصی و تحصیلی به بار نخواهد آورد. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای پژوهش‌های رسایی و همکاران (۲۰۲۱) و هو و همکاران (۲۰۱۸) است.

به اعتقاد نگارندگان برنامه درسی مهم‌ترین و شاید شالوده آموزش‌ها در نظام تعلیم و تربیت باشد. این برنامه به همان میزان که می‌تواند زمینه‌ساز تحول در تربیت فراگیران باشد، به همان میزان نیز در خطر سهل‌انگاری و مسامحه قرار دارد. مسامحه و سهل‌انگاری که تنها با توجه به سطوح مختلف برنامه درسی و شکاف بین آن‌ها در میدان عمل قابل لمس و مشهود می‌باشد. بهزیستی عنصری مهم در برنامه‌های درسی است که وجود آن زمینه تحول در بسترهای زندگی تحصیلی و فردی فراگیران را به وجود می‌آورد. بهزیستی سازه‌ای است که شاید کمتر مورد توجه طراحان برنامه‌های درسی قرار گرفته است تا شاید با استفاده از آن بتوان نشاط و سرزندگی از دست رفته فراگیران را بازگرداند.

در این پژوهش سعی کردیم هر چند به مقدار کم با به تصویر کشیدن تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی در میدان و بافت مدارس از منظر کارگزاران دخیل در آن به شناسایی نقاط کور (نقاط سخت) این سازه پردازیم تا گامی کوچک در زمینه بهبود این برنامه برداریم.

- جلالی، مرضیه، صادقی، احمد (۱۳۹۶). تأثیر آموزش برنامه آمادگی گذار مدرسه به دانشگاه بر انطباق‌پذیری مسیرشغلی و بهزیستی تحصیلی دانشجویان تازه وارد. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۳ (۱)، ۲۷-۴۷.
- سوزنی، زهره، افشاری نیا، کریم، سادات حسینی، سعیده و امیری، حسن (۱۴۰۱). تأثیر آموزش هوش معنوی بر بهزیستی روان شناختی و خودمهارگری، فصلنامه روان شناسی و دین، ۱۴ (۴)، ۶۹-۸۲.
- سهرابی، زهرا، قلمی، زهرا (۱۳۹۸). رابطه بهزیستی هیجانی و اجتماعی با هدف‌گرایی تحصیلی دانش‌آموزان. رویش روان شناسی، ۸ (۷)، ۱۱۳-۱۱۸.
- شالیان، جواد (۱۴۰۰). رابطه مهارت‌های ارتباطی معلمان با بهزیستی تحصیلی دانش‌آموزان با تأکید بر نقش میانجی سازگاری تحصیلی در مدارس دخترانه متوسطه اول شهرستان کاشمر. فصلنامه مدیریت و چشم انداز آموزش، ۳ (۱)، ۱۶۷-۱۹۵.
- شفیعی، حسن، برهمت، ابوالفضل (۱۳۹۹). اثربخشی بازی‌درمانی شناختی- رفتاری بر تاب آوری و بهزیستی تحصیلی دانش‌آموزان مبتلا به اختلال ریاضی. ناتوانی‌های یادگیری، ۹ (۴)، ۵۲-۷۲.
- صمدی، پروین (۱۳۹۶). تدوین الگوی برنامه درسی مدرسه محور. دانشنامه مطالعات برنامه درسی، ۱-۱۰.
- معصوم پرست، شیوا؛ زارع بهرام آبادی، مهدی؛ خوشینی‌ها، فاطمه و مرادی، حجت اله (۱۴۰۰). طراحی مدل بهزیستی روانشناختی با توجه به سرمایه روانی. مجله رویکرد نوین در علوم تربیتی، ۴ (۳)، ۶۷-۵۹.
- نصیرزاده، سمیه، نرگسیان، جواد (۱۳۹۸). بررسی تأثیر باورهای فراشناختی بر بهزیستی تحصیلی با میانجی‌گری کمال‌گرایی دانش‌آموزان. روان شناسی مدرسه، ۸ (۳)، ۱۷۷-۱۹۵.
- نظامی رنجبر، طاهره و کاکابرابی، کیوان (۱۳۹۸). پیش‌بینی بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان بر اساس حل مسئله اجتماعی، سلامت اجتماعی و تمایز یافتگی والدین. پنجمین کنفرانس ملی نوآوری‌های اخیر در روانشناسی، کاربردها و توانمندسازی با محوریت روان‌درمانی، تهران.
- جعفری، فاطمه، صالحی، کیوان، جوادی‌پور، محمد و کمالی مهاجر، رضا (۱۴۰۱). رویکردی آمیخته برای سنجش شادکامی مدرسه‌ای دانش‌آموزان ابتدایی منطقه ۱۵ شهر تهران. مطالعات برنامه درسی، ۱۷ (۶۵)، ۲۴۵-۲۷۶.

- الگوی جاری تلفیق بهزیستی در برنامه‌های درسی فراگیران دوره دوم ابتدایی
 ادیب منش، مرزبان، صدر، آمنه (۱۴۰۰). طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی ارتقا مهارت‌های زندگی
 دانش‌آموزان دوره ابتدایی. مطالعات برنامه درسی، ۱۶ (۶۲)، ۲۵۶-۲۲۳.
- سلسبیلی، نادر (۱۳۹۸). ارزشیابی برنامه درسی فارسی دوره اول ابتدایی در سطح برنامه درسی اجرا
 شده. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، ۱۴ (۵۵)، ۱۷۶-۱۴۱.
- Armstrong, A. C. (2008). **The fragility of group flow: The experiences of two small groups in a middle school mathematics classroom.** The Journal of Mathematical Behavior, 27 (2), 101-115.
- Bayraktar, H.V & Girgin, S. (2020). **The Examination of Teachers' Levels of Organizational Happiness.** Journal of Education and Learning, 9 (5), 170-183.
- Chen, S. K. (2012). **Internet use and psychological well-being among college students: A latent profile approach.** Computers in Human Behavior, 28 (6), 2219-2226.
- Cratsley, K., & Mackey, T. K. (2018). **Health policy brief: Global mental health and the United Nations' sustainable development goals.** Families, Systems, & Health, 36 (2), 225.
- Danker, J., Strnadová, I., & Cumming, T. M. (2019). **Picture my well-being: Listening to the voices of students with autism spectrum disorder.** Research in developmental disabilities, 89, 130-140.
- Dennis, D., Furness, A., Brosky, J., Owens, J., & Mackintosh, S. (2020). **Can student-peers teach simulated-based learning as well as faculty: A non-equivalent posttest-only study.** Nurse Education Today, 91, 104-147.
- Egbert, M. D., & Barandiaran, X. E. (2014). **Modeling habits as self-sustaining patterns of sensorimotor behavior.** Frontiers in Human Neuroscience, 590.
- Gracie, D. J., Irvine, A. J., Sood, R., Mikocka-Walus, A., Hamlin, P. J., & Ford, A. C. (2017). **Effect of psychological therapy on disease activity, psychological comorbidity, and quality of life in inflammatory bowel disease: a systematic review and meta-analysis.** The Lancet Gastroenterology & Hepatology, 2 (3), 189-199.
- Hu, X., Chen, J., & Wang, Y. (2021). **University students' use of music for learning and well-being: A qualitative study and design implications.** Information Processing & Management, 58 (1), 102-119.
- Liu, Y., Carney, J. V., Kim, H., Hazler, R. J., & Guo, X. (2020). **Victimization and students' psychological well-being: The mediating roles of hope and school connectedness.** Children and Youth Services Review, 108 (4), 104-124.

- Mihaly Csikszentmihalyi (2014). **Applications of Flow in Human Development and Education**, Netherlands: Springer .
- Myers, D. G., & Diener, E. (2018). **The scientific pursuit of happiness**. *Perspectives on Psychological Science*, 13 (2), 218-225.
- Park, N., & Peterson, C. (2008). **Positive psychology and character strengths: Application to strengths-based school counseling**. *Professional school counseling*, 12 (2), 2156759X0801200214.
- Rassaby, M., Cassiello-Robbins, C., & Sauer-Zavala, S. (2021). **When perfect is never good enough: The predictive role of discrepancy on anxiety, time spent on academic tasks, and psychological well-being in university students**. *Personality and Individual Differences*, 168, 110-135.
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). **Positive psychology: An introduction**. *American Psychologist*, 55, 5-14.
- Shan, L., Manzione, L. C., & Azagba, S. (2020). **Psychological well-being and dual-use of cigarettes and e-cigarettes among high school students in Canada**. *Journal of Affective Disorders*, 265, 357-363.
- World Health Organization. (2017). **Depression and other common mental disorders: global health estimates**.

